

РОЗДІЛ 2. ТЕОРІЯ ТА МЕТОДИКА НАВЧАННЯ (З ГАЛУЗЕЙ ЗНАНЬ)

ЗАГАЛЬНО-СВІТОВІ ПРОБЛЕМИ ТА ОЦІНКИ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ У СВІТІ

WORLD-GENERAL PROBLEMS AND EVALUATIONS OF PERFORMANCE AND PERSPECTIVES OF DISTANCE EDUCATION IN THE WORLD

У статті обговорюються загально-світові проблеми та перспективи дистанційного навчання за умов пандемії та складної політичної ситуації. З одного боку, більшість країн отримали доступ до всесвітньої освіти. З іншого боку, все населення світу знаходиться під загрозою COVID-19 та інших фізичних загроз. У цих умовах людство вимушено перейти на онлайн-навчання, історія якого нараховує біля 200 років. Зараз дистанційна освіта надає відкритий доступ до знання та навчання взагалі та пропонує більш гнучкі можливості для цього різних категорій учнів. Загально відомим його девізом є заклик «освіта для всіх». Але сучасний розвиток новітніх технологій потребує постійного підвищення кваліфікації всіх фахівців у сфері освіти та значних фінансових внесків у цей процес. Більшість викладачів і учнів не заперечує, що онлайн-навчання має безсумнівні позитивні характеристики. Воно дозволяє не переривати навчальний процес та надає можливість молоді отримувати вищу освіту, не зважаючи на всі сучасні труднощі.

Автор наводить дані певних опитувань Міжнародної асоціації університетів, які свідчать про скорочення кількості іноземних студентів по всьому світу, та дані по найбільш популярним закладам вищої освіти України.

В статті також проводиться аналіз певних проблем та оцінок успішності навчального процесу, який відбувається онлайн. З одного боку, більшість визнає погіршення результативності навчання. Але після двох років використання всі побачили його позитивні наслідки: збереження здоров'я, зростання власної самостійності та відповідальності та засвоєння цієї інноваційної моделі. Хоча автори статті вказують і на той факт, що дистанційне навчання, неминуче спричинило у учнів технічні та психосоціальні проблеми. Але вони визнають, що дистанційне навчання було єдиною доступною альтернативою для подолання пандемії. В статті підкреслюється, що сучасний розвиток нових технологій потребував і потребує постійного підвищення кваліфікації усіх фахівців у сфері освіти та значних фінансових вкладень.

Стаття наводить низку рекомендацій університетам від ЮНЕСКО. Це – розробка ефективних методів онлайн-навчання для забезпечення якості та рівності в освіті; тренінги для студентів і викладачів, фіксація змін та помилок у процесі навчання та викладання.

Ключові слова: *всесвітня освіта, новітні технології, онлайн-навчання, пандемія, опитування.*

The article discusses global problems and prospects of distance learning in the conditions of a pandemic and a difficult political situation. On the one hand, most countries have gained access to universal education. On the other hand, the entire population of the world is at risk of COVID-19 and other physical threats. In these conditions, humanity is forced to switch to online education, the history of which is about 200 years old. Currently, distance education provides open access to knowledge and learning in general and offers more flexible opportunities for this to different categories of students. His well-known motto is the call "education for all".

But the modern development of the latest technologies requires constant improvement of the qualifications of all specialists in the field of education and significant financial contributions to this process. The majority of teachers and students do not deny that online learning has undoubted positive characteristics. It allows you to not interrupt the educational process and provides the opportunity for young people to receive higher education, despite all modern difficulties.

The author presents the data of certain surveys of the International Association of Universities, which indicate a decrease in the number of foreign students around the world, and data on the most popular institutions of higher education in Ukraine.

The article also analyzes certain problems and evaluations of the success of the educational process, which takes place online. On the one hand, the majority admits the deterioration of learning performance. But after two years of its use, everyone saw its positive effects: preservation of health, growth of own independence and responsibility, and assimilation of this innovative model. Although the authors of the article also point to the fact that distance learning has inevitably caused students technical and psychosocial problems.

But they admit that distance learning was the only available alternative to overcome the pandemic. The article emphasizes that the modern development of new technologies required and requires constant upgrading of the qualifications of all specialists in the field of education and significant financial investments.

The article provides a number of recommendations to universities from UNESCO. This is the development of effective online learning methods to ensure quality and equality in education; trainings for students and teachers, recording of changes and errors in the learning and teaching process.

Key words: *global education, new technologies, online learning, pandemic, survey.*

УДК 378.147.88
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2022/50.1.9>

Божко Н.М.,
канд. філол. наук, доцент,
доцент кафедри мовної підготовки
Харківського національного
автомобільно-дорожнього університету

Постановка проблеми. В останні десятиліття системи освіти усіх країн знаходяться під впливом процесу всесвітньої економічної, політичної, культурної інтеграції та уніфікації. Проявом цього є загальна уніфікація знання, яка знаходить своє втілення у процесі виходу національних освітніх систем за межі державних кордонів, інтернаціоналізації освіти та у формуванні всесвітнього освітнього простору та ринку освітніх послуг.

Другою важливою характеристикою сучасного суспільства, на думку науковців, є масовий доступ до освіти у більшості країн, що привело до перетворення освіти з елітної у масову.

Міжнародні джерела вказують, що доля населення країн Організації економічної співпраці та розвитку (ОЕСР, членами якої є 37 держав та ще 70 мають статус партнерів), яка має шкільну освіту, складає біля 90 %. А відсоток людей з вищою освітою вже наблизився до 40 %. При тому в окремих країнах, наприклад, у Канаді, Японії та Південній Кореї він досягнув рівня більше 55 %.

Свій достатньо високий статус підтримує і Україна, де люди з вищою освітою складають більш ніж 50 % населення, а до навчальних закладів вищої освіти сьогодні вступає біля 80 % випускників середньої школи. Ця інформація позитивно впливає на молодих людей з різних країн світу, які вирішили отримати таку освіту в Україні.

Ще однією важливою характеристикою сучасної та, відповідно, української освіти є її технологізація.

Незважаючи на значну кількість критичних відгуків та негативних оцінок, онлайн-навчання має безсумнівні позитивні особливості. Воно дозволяє не переривати навчальний процес та надати можливість молоді отримувати вищу освіту, не зважаючи на вік, національність, гендерну приналежність, місце знаходження, тощо. За умов сучасного військового стану в країні це має величезне значення.

Історія дистанційної освіти нараховує вже біля 200 років. Її найбільш інтенсивний розвиток почався з 1990-х років. З розвитком та всебічним розповсюдженням Інтернету цей вид навчання охопив практично всі країни. Зараз дистанційна освіта надає відкритий доступ до знання та навчання взагалі та пропонує більш гнучкі можливості для цього різних категорій учнів. Загально відомим його девізом є заклики «освіта для всіх». А сучасний розвиток новітніх технологій потребує постійного підвищення кваліфікації всіх фахівців у сфері освіти та значних фінансових внесків у цей процес.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Раніше багато вчених вважали, що це може лише привести до загострення міжвузівської конкуренції та складно прогнозуємої зміни існуючої моделі навчання взагалі. Але сьогодні, з початком пандемії та загальним ускладненням ситуації у світі,

більшість розуміє, що цифровізація стала основним механізмом, що може забезпечити можливість функціонування освіти та її розвиток.

Більшість викладачів і учнів не заперечує, що онлайн-навчання має безсумнівні позитивні особливості у тому сенсі, що воно дозволяє не переривати цей процес та надати можливість молоді отримувати вищу освіту, не зважаючи на всі сучасні труднощі. Хоча представники класичної школи викладання не є його прихильниками. Цікаві роздуми відносно e-Learning ми знаходимо у книзі Ігоря Шагаєва «E-Learning – проблемы и решения», яка була видана у травні 2020 року у Великій Британії. В ній автор аналізує вплив ICT Web-media як на сприйняття знань людиною, так і на формування нового знання. На базі моделі «мозок/сенсорика/сприйняття інформації» він розкриває проблему негативного впливу використання технічних засобів навчання, які фактично гальмують розвиток людини як *human sapiens*. Вчений доводить, що візуальний, текстовий та аудіо-канали передавання та отримання інформації мають вивчатися, аналізуватися та використовуватися разом. До того ж такий підхід допомагає у оптимізації оцінки знань студентів з урахуванням їх здібностей [2, с. 10].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Зупинимось на аналізі деяких проблем, з якими зараз зіштовхуються як студенти, так і викладачі сучасної вищої школи в усіх країнах світу.

Популярні інформаційні технології і цифровізація освіти значно розширила освітні можливості. Але сьогодні певні зміни у масштабність глобальної освіти внесла не лише пандемія, а і військові дії, які йдуть у частині країн світу. Особливо це вплинуло на вищу освіту, коли було обмежено можливості міжнародної економічної мобільності, що призвело до скорочення кількості іноземних студентів практично в усіх країнах світу.

Взагалі пандемія COVID-19 створила значну кількість проблем. Назвемо деякі з них. Згідно до даних опитування Міжнародної асоціації університетів, у всьому світі ми бачимо: 1) припинення освітньої діяльності (на 24 %); 2) зниження кількості абітурієнтів (на 46 %); 3) наукові дослідження не можуть бути закінчені у визначений термін (52 %); 4) послаблення партнерства (59 %); 5) зниження академічної мобільності (89 %). Як ми бачимо, найбільш відчутним та негативним моментом є зниження академічної мобільності.

Згідно до даних цього опитування, більше 46 % майбутніх/можливих іноземних студентів відмовилися від навчання за кордоном. Нажаль, цей негативний процес продовжується.

Наприклад, американські експерти у сфері освіти ще на початку 2020–2021 навчального року прогнозували скорочення кількості іноземних

студентів в 170 відомих університетах США на 25 %. Фахівці цієї сфери провели опитування серед учнів 3-х тисяч вищих навчальних закладів США. Підсумки цього продемонстрували певну негативну статистику: кількість нових студентів скоротилася на 45,6 %, а іноземних студентів приїхало на навчання на 15 % менш ніж у минулому році. Навіть найбільш численний контингент – студенти з Китаю та Індії – скоротився у порівнянні з минулим роком на 14,6 % (китайці) та 13,2 % (індуси) відповідно [8].

Хоча деякі країни, наприклад Німеччина, продовжують залишатися одним з чотирьох найпопулярніших місць навчання у світі і там, навіть, зафіксоване збільшення на 2 % кількості іноземних студентів у зимовому семестрі 2020–2021 навчального року (325 000 осіб). Студенти продовжують обирати Німеччину, навіть під час пандемії COVID-19, тому що вищі навчальні заклади тут досягли значного прогресу щодо цифровізації навчання.

Мета статті – проаналізувати сучасну ситуацію з дистанційною освітою у різних регіонах світу та познайомити з її оцінками та перспективами подальшого розвитку.

Виклад основного матеріалу. Зараз дистанційна освіта охопила практичну більшість країн. Всесвітній банк оприлюднив дані відносно кількості студентів, вимушених перейти на дистанційне навчання по регіонах світу: Європа і Центральна Азія – 97 %; Східна Азія, країни АТР та Субсахарська Африка – 98 %; Латинська Америка, Близький Схід, Північна Африка, Північна Америка та Південна Азія – 100 % [7, с. 11].

Сьогодні не викликає сумніву, що наслідки цього можуть мати довгостроковий характер та привести до змін у балансі між національною та глобальною освітою та вплинути на можливості відомих систем освіти у всьому світі.

Наприклад, у попередньому навчальному році, відповідно до даних Української національної інформаційної агенції Міністерства освіти і науки України, на початок листопада 2021 року у вітчизняних закладах вищої освіти навчалися 76 548 студентів-іноземців.

З них – біля 69 тис. (90,02 %) знаходилися на основному навчанні; 6,45 % – мовна підготовка; післядипломна освіта – 2,25 %; аспірантура і докторантура – 1,27 %; навчання за програмою академічної мобільності – 0,001 %.

Нажаль, сучасна трагічна ситуація, викликана військовими діями, призвела до катастрофічного скорочення студентів-іноземців в Україні.

Серед спеціальностей, які обирали іноземні студенти (за даними МОН України), найбільш популярними були медичні (біля 50 %); менеджмент (4,04 %); фармація (4 %); середня освіта (2,32 %); право (2,01 %); архітектура і будівництво

(1,72 %); фінанси, банківська справа та страхування (1,7 %); економіка (1,6 %).

Назвемо навчальні заклади, які були найбільш популярними для студентів-іноземців в Україні. Це: Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна; Харківський національний медичний університет; Національний медичний університет імені О. О. Богомольця; Одеський національний медичний університет; Запорізький державний медичний університет; Вінницький національний медичний університет імені М. І. Пирогова; Дніпропетровський державний медичний університет; Тернопільський національний медичний університет імені І. Я. Горбачовського МОЗ України; Буковинський державний медичний університет; Київський національний університет імені Тараса Шевченка.

Всі вони є частиною єдиного європейського освітнього простору, який сформовано як реалізація Болонського процесу, до якого приєдналися різні країни. При цьому слід пам'ятати, що навчання іноземних студентів є доходною статтею бюджету, тобто можливістю для університетів усіх країн заробити додаткові кошти.

Як ми бачимо, найбільш високу позицію серед українських закладів вищої освіти посідав Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна, який займається підготовкою іноземних студентів ще з 1948 року та знаходиться на 511–520 місцях у 18-тому випуску глобального рейтингу QS World University Rankings 2022 [11].

Обговоримо певні проблеми та оцінки учасників навчального процесу, який здійснюється за умов онлайн.

Хоча на початку цього процесу відношення його учасників до цього було достатньо неоднозначним. Наприклад, відповідно до опитування більш ніж 4000 студентів, яке було проведено інститутом Gallup у вересні-жовтні 2020 року, 44 % відмітили, що навчання у зв'язку з переходом на онлайн-формат погіршилося, а ще 16 % відмітили, що воно значно погіршилося [5].

Аналогічні оцінки демонстрували і опитування, проведені серед багатьох закладів освіти інших країн.

Протилежне відношення до дистанційної освіти (звичайно, за умов сучасної ситуації) ми бачимо у статті "Foreign Language Students' Voices on Blended Learning and Fully Online Classes during the COVID-19 Pandemic" [10], яка демонструє більш толерантне відношення до численних перешкод у дистанційному навчанні у порівнянні з потенційними ризиками передачі COVID-19 з боку представників індонезійського суспільства. Більшість студентів у цьому дослідженні віддали перевагу повністю онлайн-навчанню, ніж змішаному. Для них головним було збереження здоров'я. На їхню думку, дистанційне навчання дає студентам позитивні можливості вдосконалити свої знання та

навички. По-перше, онлайн-навчання – це інноваційна модель, по-друге, студенти мають більше часу для виконання своїх завдань та стати самостійними і відповідальними. По-третє, учні, які навчаються вдома, почуваються в безпеці від поширення COVID-19. Хоча автори статті вказують і на той факт, що дистанційне навчання, неминуче спричинило у учнів технічні та психосоціальні проблеми. Але автори визнають, що дистанційне навчання було єдиною доступною альтернативою для подолання пандемії.

До того ж онлайн-навчання дозволяє зберегти частину грошей, які родини студентів вимушені були втрачати на сплату помешкання, транспорт та їжу своїх дітей. Хоча не слід забувати про значну кількість проблем, пов'язаних з якістю інтернет-з'єднання.

Більшість закладів освіти задля повернення іноземних студентів проводить значну кількість заходів, вебінарів/ярмарок для абітурієнтів. Університети, як в Україні, так і за кордоном, підкреслювали важливість використання онлайн-форматів для комунікації як з абітурієнтами, так і зі студентами. Хоча сучасний розвиток нових технологій потребував і потребує постійного підвищення кваліфікації усіх фахівців у сфері освіти та значних фінансових вкладень.

Але обов'язково слід пам'ятати та враховувати і негативну оцінку результативності дистанційного навчання значною кількістю викладачів.

У багатьох університетах онлайн-лекції, як і деякі семінари, були у доступі ще до пандемії, але більшість лекторів, наприклад, у відомому всім Кембріджі, відмовилися викладати власні матеріали в Інтернет. Вони не бажали працювати за умов штучного середовища та вказували на те, що людина – соціальне створіння. Вона значно краще вчиться і засвоює інформацію за умов звичайного спілкування, а не з допомогою Інтернету.

Багато студентів, опитаних дослідниками цього питання, вказали і на таку важливу особливість і цінність університетської освіти, як можливість, крім отримання кваліфікації, ще і соціальну адаптацію, коли навчання та університетське життя допомагали їм ставати незалежними та впевненими у собі, навчитися працювати у команді та керувати собою.

Всі викладачі, які проводять заняття через Інтернет, відмічають значну кількість особливостей цих процедур, які не мають бути оцінені позитивно. Наприклад, найбільш активно у таких заняттях беруть участь студенти, які впевнені у собі і знають більше. А інші можуть, власно кажучи, відпочивати, або займати позицію наглядача. До того ж, слабкий або відсутній зв'язок може призводити до втрати робочого контакту, коли студент може займатися особистими справами та зовсім не працювати.

Ще одним важливим моментом є той факт, що більшість учнів включається у заняття з допомогою мобільних телефонів, які не можуть забезпечити якість зображення. Особливо це стосується текстових матеріалів, різного роду таблиць, схем, тощо.

ЮНЕСКО (Міжнародний інститут планування освіти) підготував доповідь про вплив пандемії на сектор вищої освіти, у якому вказав його певні тренди. У зв'язку з кризою багато студентів відчують певні складності: загальний стрес, пов'язаний із пандемією; фінансові труднощі: неможливість сплачувати за навчання, відсутність підробітку; соціальну ізоляцію; відсутність можливості комунікації з однокурсниками; відсутність надійного інтернет-з'єднання; відсутність обладнання, необхідного для онлайн-навчання; складність підтримки комфортного режиму дня.

До того ж велика кількість, наприклад, африканських університетів повідомила, що серед тих 700 університетів, що діють на території Африки на південь від Сахари, лише незначна частина підготовлена та технічно облаштована до дистанційного навчання. Особливо це стосується сільських регіонів. А у значній частині арабських країн має місце тенденція до посилення нерівності між різними верствами суспільства у зв'язку з переходом до онлайн-навчання – лише 52 % мешканців мають доступ до Інтернету, а частина не має персональних комп'ютерів.

Нажаль, такі самі проблеми має і частина студентів українських закладів вищої освіти. Особливо це стосується мешканців сільських регіонів, які вимушені були повернутися до дому під час переведення на дистанційне навчання та опинилися у регіонах з поганим інтернет-зв'язком.

Міжнародні організації вказують, що через кризу на ринку праці фінансові складнощі також зазнають і випускники вишів цього року. Крім того, перехід традиційного навчання в онлайн-режим вплинув на якість викладання: матеріали для занять у класі не були пристосовані для цього. Це знижує мотивацію учнів та студентів і призводить до того, що деякі з них, якщо не кидають навчання, то дуже знижують його успішність, тому що не приділяють йому потрібної уваги.

Багато студентів, які на певний час повернулися до дому, залишаються з родиною та продовжують навчання онлайн з батьківщини. Здебільшого це призводить до значного зниження успішності та результативності цього процесу.

Дослідники вважають, що перехід традиційного навчання в онлайн вплинув на якість викладання, тому що матеріали для занять, створені до цього, не зовсім відповідали новим потребам. Все це знижує мотивацію та залучення студентів у навчальний процес та може навіть привести до ситуації, коли студент вирішує кинути навчання взагалі.

У зв'язку з цим ЮНЕСКО рекомендує університетам:

Продовжити розробку ефективних методів онлайн-навчання для забезпечення якості та рівності в освіті;

Розробити тренінги для студентів та викладачів щодо використання цифрових інструментів навчання;

Задokumentувати всі зміни в організації процесу навчання, що відбулися під час пандемії;

Використовувати досвід та помилки при організації онлайн-освіти;

Переглянути та оновити систему навчання та викладання [6].

Висновки. Звичайно, всі вже давно зрозуміли, що онлайн-навчання має безсумнівні позитивно оцінені характеристики. Дехто після двох років практики проведення таких занять вважає, що модель освіти доковідного періоду вже давно застаріла, але пандемія та сучасна криза вже примусила та і далі буде змушувати переходити на нові методи навчання. Хоча більшість викладачів-практиків підтримує точку зору 200 лідерів відомих університетів, які ще у 2018 році взяли участь у опитуванні, яке проводила газета Times. Всі вони вважали, що онлайн-навчання ніколи не зможе замінити очну форму та перебування у реальному університеті.

Власний багаторічний викладацький досвід автора цієї статті не робить її завзятим противником дистанційних занять, тому що сучасна ситуація ставить власні умови існуванню освіти взагалі, але і не дозволяє стати впевненим та аргументованим його прибічником.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Гаврилюк Н. М. Дистанційна освіта як засіб професійної самореалізації студентів вищих навчальних закладів США. *Педагогічні науки* : зб. наук. праць / Херсонський державний університет. Херсон, 2018. Вип. LXXXIII, т. 2. С. 121–124.

2. Игорь Шараев. E-LEARNING – Проблемы и решения. Часть 1. E-LEARNING. В сфере высшего

образования. Необходимые знания, их передача и оценка. Перевод с английского и редакция: Ольга Бакшеева.

3. IT-ACS LIMITED UK 2020 978-0-9575049-4-3. Russian Version: https://www.academia.edu/43790187/E_LEARN_ПРОБЛЕМЫ_И_РЕШЕНИЯ. URL: <https://lingvistov.com/catalog/education-e-books/igor-schagaev-e-learning-enchapter-4/>

4. Ісмаїлова Л. Л. Дистанційне навчання: переваги та недоліки використання освітніх платформ під час вивчення української мови як іноземної у період карантинних заходів. *Наукові записки Міжнародного гуманітарного університету* : [збірник]. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2020. Вип. 32. С. 190–193.

5. Карпинская Елена. COVID-19: эффекты для высшего образования. URL: <https://kpfu.ru > obrazovanie>

6. Научно-образовательная политика. URL: <https://www.facebook.com/groups/scienpolicy/permalink/721197788523500/>

7. Решения для дистанционного обучения. UNESCO. URL: <https://en.unesco.org/covid19/educationresponse/solutions>

8. Шторм первых недель: как высшее образование шагнуло в реальность пандемии [Авт. коллектив: А. В. Клягин и др.]. Национальный исследовательский университет «Высшая школа экономики», Институт образования. – М. : НИУ ВШЭ, 2020. – 112 с.

9. COVID-19 Report: an outlook for International Student Recruitment. URL: <https://studyportals.com/intelligence/covid-19-report-an-outlook-for-international-student-recruitment/>

10. Daniel Ginting, Fahmi, Yusawinur Barella, Andini Linarsih, & Beny Hamdani: Foreign Language Students' Voices on Blended Learning and Fully Online Classes during the COVID-19 Pandemic. *World Journal of English Language*. Vol. 11, No. 2; 2021. P. 62–68. URL: <http://wjel.sciedupress.com>

11. Foreign Language Students' Voices on Blended Learning and Fully Online Classes during the COVID-19 Pandemic». URL: <https://www.sciedupress.com >>.

12. QSWorldUniversity Rankings 2022. URL: <https://www.topuniversities.com >>